

Over de titel *At Eternity's Gate*, een terugkomend thema

St.-Rémy-de-Provence [JH 1967]

Eerst iets over het ontstaan van dit bijzondere werk. Als Vincent in 1890 in de inrichting in St.-Rémy verblijft, denkt hij steeds vaker terug aan zijn geboorteland, met name Brabant. Omdat hij vaker herhalingen van vroegere werken maakt, wil hij ook nu een oude tekening gebruiken voor een nieuw schilderij. Hij vraagt daarom aan zijn broer Theo om zijn Haagse litho 'At Eternity's Gate' [JH 268; F 1662] uit 1882 op te sturen. Op deze gesigeneerde litho zien we een treurende of biddende man, het moede hoofd in de handen, zittend bij een gedoofd(!) haardvuur. Onderaan heeft Vincent zelf geschreven 'At Eternity's gate'. Dát beeld van een sterveling die moe is van het ploeteren en wacht op eeuwige verlossing, spreekt hem na acht jaar nog steeds aan. Zo ontstaat in mei 1890 het beroemde schilderij met de oude man in het blauw; het werk is in bezit van het Kröller-Müller Museum in Otterlo. Vooral het kleurgebruik is op dat werk vernieuwend.

Den Haag [JH 268]

Indringend

Tòch was die Haagse litho niet het echte startpunt voor Vincents schilderij uit 1890. Van Gogh heeft in november 1882 eerst nog een ontwerp-tekening voor deze litho gemaakt: 'Oude man, met hoofd in de handen' [JH 267; F 997]. Bovendien tekende Vincent in diezelfde maand met zwart lithografisch krijt een mannenhoofd [JH 269; F 998] gebogen in beide handen. Waarom werd Vincent zo gepakt door dit indringende, bedroefde beeld?

Ruim een jaar eerder, in september 1881, maakte Vincent in Etten met pen en waterverf een gesigneerde voorstelling die hij toen in de linkeronderhoek - heel onopvallend - de naam 'Worn Out' [JH 34; F 863] gaf. We zien ook hier een gebogen oude man, zittend bij het haardvuur waarboven een waterketel hangt, het vermoeide hoofd in de handen, geheel uitgeput.

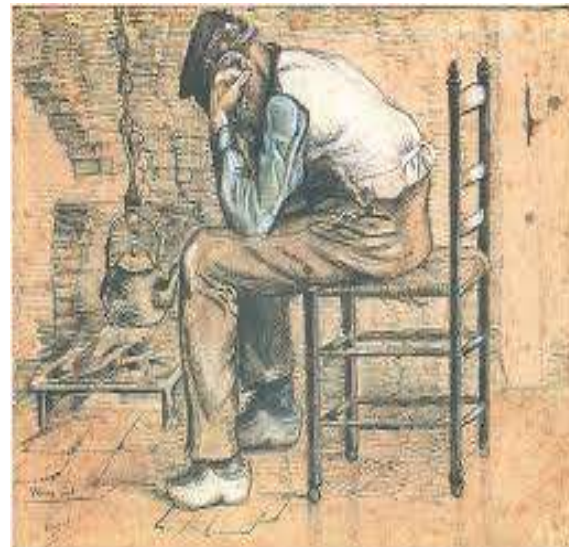
Hij maakte er bovendien nog een los schetsje [JH 35] van dat hij meestuurde in een brief (nr. 172, half september 1881) aan zijn broer Theo.

Den Haag [JH 267]

Den Haag [JH 269]

Etten [JH 34]

In die dagen schreef Vincent ook in een brief aan zijn vriend Anthon van Rappard over de grote Worn out-tekening. Ook hij ontving ingesloten bij een brief (nr. 176, 15 oktober 1881) van Vincent als presentje een kleine waterverftekening van een uitgebluste boer bij het haardvuur [JH 51; F 864]. Het is goed om te weten dat Vincent in 1881 een zeer bewogen zomer achter de rug heeft: een onmogelijke liefde voor zijn nicht Kee Vos met wie hij zelfs wilde trouwen. Bovendien had hij in

die tijd veel woordenstrijd met zijn vader die tijdens de kerstdagen van 1881 uitliep op een langdurige verwijdering van Vincent en zijn ouders. Herkende Vincent zichzelf in de doodvermoede man? Uit een latere brief (nr. 178) aan Van Rappard blijkt overigens dat de twee vrienden elkaar in de tweede helft van oktober 1881 in het ouderlijk huis in Etten hebben ontmoet. Ongetwijfeld heeft Vincent toen de tekening 'Worn Out' aan Anthon van Rappard laten zien en met hem zijn persoonlijke situatie besproken.

Beloofde paradijs

Tot slot de beginvraag: hoe komt Vincent op de naam 'At Eternity's gate'? Ik heb deze vraag voorgelegd aan kunsthistorica Sophie Tutelaers die in oktober 2019 in Vincentre en in het Van Goghkerkje een boeiende lezing gaf over de intimi van Van Gogh. Zij wist dat deze titel een verwijzing is naar Engelse literatuur die Vincent gelezen heeft. Later ontving ik van haar een mailtje waarin zij naar een passage verwees in een catalogus van het Kröller-Müller Museum uit 2003 (blz. 351-353). Daar schrijft Van Gogh-onderzoeker Teio Meedendorp (VGM Amsterdam) dat Van Gogh de titel ontleent aan een passage uit het boek 'The Pilgrim's Progress' van John Bunyan. Vincent kende dit boek al toen hij in 1876 in Isleworth (Engeland) verbleef om daar te werken als hulponderwijzer op een jongenskostschool. Volgens Meedendorp zou de titel te maken hebben met het idee van de 'Gate to the Celestial City' (de poort naar de hemelse stad). Dat is het beloofde paradijs dat wacht op arme, ploeterende aardse stervelingen. Dit beeld heeft Vincent van Gogh tijdens zijn gehele, tienjarige kunstenaarsleven steeds voor ogen gehouden. En zo heeft hij ook de vele mensen die naar zijn werken kijken troost willen bieden.

Gerard Netten, *Vincentre-gids*

filmposter van de bioscoopfilm **At Eternity's Gate**, 2019